

บทความวิจัย

การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิต
วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี*

Applying Dhamma Principle of Iddhipada in Learning of Surat Thani
Buddhist College's Students

ดร.โสภณ บัวจันทร์¹

Dr.Sophon Buachan

วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 87/1 วัดพัฒนาราม
ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000.

Email: phdmbu3.029@gmail.com

พระปลัดนิคม ปญญาวิชโร (ปักซี)²

Phrapaladnikhom Punyavachiro (paksee)

วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 87/1 วัดพัฒนาราม
ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000.

Email: Punyavachiro@gmail.com

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

¹ ดร.โสภณ บัวจันทร์ ประธานกรรมการประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต, อาจารย์ประจำวิชาศึกษาอิสระทางศาสนา สาขาวิชาศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² พระปลัดนิคม ปญญาวิชโร (ปักซี) อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปริยัติ อารังคุน³

Phrakrupariyat Dhamrongkun

วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 87/1 วัดพัฒนาราม

ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000.

Email: dhamrongkun@gmail.com

พระสมโชค กุตตธมโม (เกื้อกลิ่น)⁴

Phrasomchok Guttadhammo (Kueaklin)

สำนักสงฆ์จันทธาราม (คลองจัน) 161 หมู่ 4 ตำบลเขาตอก อำเภอเคียนซา จังหวัด

สุราษฎร์ธานี 84260. Email: Somchok8102@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ซึ่งยังขาดหลักอิทธิบาทธรรมในการเรียน โดยใช้แบบสแกนวิธีระหว่างการเรียนรู้เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ

ผลการศึกษา พบว่า การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้งเพศชายและเพศหญิง พบว่า ด้านฉันทะมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาด้านจิตตะ และวิมังสาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิริยะ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรสนับสนุนส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ประการแรก ควรนำหลักพุทธลีลาในการสอน 4 ประการ

³ พระครูปริยัติ อารังคุน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁴ พระสมโชค กุตตธมโม (เกื้อกลิ่น) นิสิตสาขาวิชาศาสนา หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่พระพุทธองค์ทรงใช้สั่งสอนพุทธบริษัทไปสนับสนุนส่งเสริมนิสัย เพื่อต้องการให้นิสิตเกิดความพอใจ ความต้องการที่จะเรียน ใฝ่ใจก็จะเรียนอยู่เสมอ และปรารถนาจะเรียนให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ประการที่สอง ให้ขยันหมั่นประกอบการศึกษาด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ประการที่สาม ตั้งจิตรับรู้ในการเรียนด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ประการสุดท้าย หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหยาบในการเรียนนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

คำสำคัญ: อิทธิบาท, การประยุกต์, การเรียนของนิสิต

Abstract

This academic paper aims to study an applying the Dhamma Principle of Iddhipada in learning of Surat Thani Buddhist College's students who lack of the Dhamma Principle of Iddhipada in learning. The research applies the mixed methods of quantitative and qualitative research.

The study found that the applying Dhamma Principle of Iddhipada in learning of students was at high level in overall. As considering each aspect of male and female separately, it was found that Chanda (intention) principle was at the highest level, followed by Citta (consciousness) principle, Vimamsa (investigation) principle and Viriya (effort) principle was at the lowest level.

The author suggests that the Dhamma Principle of Iddhipada should be applied in learning of Surat Thani Buddhist College's students. Firstly, the 4 Buddhist Teaching Methods that Lord Buddha applied in teaching Buddhist should be applied in supporting students to ensure the students gain their satisfaction, intention of learning, interest in learning and desire for better education. Secondly, the students should be encouraged to learn with endeavor, strength, tolerance and patience. Thirdly, the students should be encouraged

to concentrate their attention of learning without distraction. Finally, the students should be in contemplation and manage to seek their weakness in learning. They should have plan, assessment and solution for their learning.

Keywords: Iddhipada, Applying, Learning of Student

ความนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่นิสิตบรรพชิต และคฤหัสถ์ ทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์ ดั่งพระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปความตอนหนึ่งได้ว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งวิทยาลัยที่เล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงขึ้น เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ณ วัดมหาธาตุราชวรวิหาร มีนามว่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดการเล่าเรียนแต่วันที่ 8 พฤศจิกายนรัตนโกสินทร์ศก 108 สืบมา”⁵ มีการดำเนินงานมาตามลำดับจนได้รับการยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปี พ.ศ. 2540 ตามความในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ปัจจุบันโครงการขยายห้องเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนารามได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น “วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” เป็นต้นไป⁶

พุทธธรรม คือ พระธรรมวินัยที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ารวมแล้วได้แปลห่อหุ้มสัพพัญญูธรรมชั้นสูง เรียกว่า พระไตรปิฎก อิทธิบาทจัดอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ เป็นทฤษฎีแห่งความสำเร็จทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยองค์ 4 ได้แก่ ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ ได้แก่ ความเพียรพยายาม จิตตะ ได้แก่ เอาใจจดจ่อ

⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “ประวัติมหาวิทยาลัย,” <http://www.mcu.ac.th/site/history.php#hist01> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562).

⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๘๔ ง (๓ เมษายน ๒๕๖๒): ๗๑. ตามมติสภามหาวิทยาลัยในการประชุม ครั้งที่ ๑๑/๖๑ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

วิมังสา หมายความว่า พิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญทบทวนตรวจสอบ ผู้หวังก้าวหน้าประสบความสำเร็จในชีวิตหน้าที่การงานและครอบครัวจึงควรดำเนินเจริญตามแนวทางทฤษฎีแห่งความสำเร็จนี้

นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มีความแตกต่างกันในด้านสถานภาพทั่วไป เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพทางครอบครัว สถานภาพทางสังคม เป็นต้น ยกตัวอย่างเพศ มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา เนกขัมมจารี-จาริณี และชีพรหมณ์ บุคคลดังกล่าวมาจากหลายสาขาอาชีพ ระดับการศึกษา ก็ไม่เท่ากัน ส่วนใหญ่มาจากการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีทุกเพศทุกวัย ทุกศาสนา รวมทั้งชาวต่างประเทศ ความแตกต่างเหล่านี้ ทำให้นิสิตที่สมัครใจเข้าเรียนในระดับชั้นปริญญาตรี เกิดปัญหาอุปสรรคในกระบวนการเรียนการสอนมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้นิสิตได้นำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียน คือ 1) ต้องมีใจรักในทุกวิชาที่เรียน 2) ต้องมีความขยันหมั่นเพียร 3) ต้องเอาใจจดจ่อไม่ว่างธุระ 4) ตรวจสอบทบทวนไตร่ตรองแก้ไขข้อบกพร่อง ตามแนว “ทฤษฎีแห่งความไปสู่ความสำเร็จ” ของพระพุทธเจ้า⁷ หากไม่นำหลักอิทธิบาทธรรมอันเป็นทฤษฎีแห่งความสำเร็จไปประยุกต์ใช้ในการเรียน นิสิตทั้งหลายย่อมประสบความสำเร็จได้ยากยิ่ง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ทำให้ผู้วิจัยตระหนักและเห็นคุณค่าว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ต้องนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนจึงจะประสบความสำเร็จในการเรียนได้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” เพื่อนำผลการวิจัยไปนำเสนอฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนจัดทำโครงการพัฒนาและส่งเสริมโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีสืบต่อไป

⁷ ที.ป. (ไทย) 11/231/233.

หลักอิทธิบาทธรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) นิยามและความหมาย

มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตและนักวิชาการทางด้านศาสนาได้ให้คำนิยามของอิทธิบาทไว้หลายท่านว่า อิทธิ มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความเจริญ ความงอกงาม ความสำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จกิจนั้น ๆ คำว่า ฤทธิ์ ในภาษาไทยใช้ในความหมายว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์หรือการกระทำอะไร ๆ ได้พิเศษกว่าคนอื่น คำนี้มาจากภาษาสันสกฤต คือ ฤทธิ์๙ คำว่า อิทธิบาท แปลว่า ธรรมอันยังผู้ปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ตามเป้าหมาย ปฏิบัติแห่งความสำเร็จ๑๐ และคำว่า อิทธิ ที่แปลว่า ฤทธิ์ ความสำเร็จ ความเจริญ หมายถึง เหตุเป็นเครื่องเจริญแห่งสัตว์โลก๑๑ ส่วนคำว่า บาท แปลว่า เท้า มาจากรากศัพท์ คือ ปท ธาตุในความหมายว่า เทียบไป ดำเนินไป หมายถึง อวัยวะเป็นเครื่องดำเนินไป๑๒

ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ทัศนะไว้ว่า **อิทธิบาท** คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย๑๓ ได้แก่ ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง จิตตะ หมายความว่า ความคิด ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป และวิมังสา ได้แก่ ความไตร่ตรอง หรือทดลอง

^๘ พันตรี ป.หลงสมบุญ, *พจนานุกรม มคอ-ไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: ธรรมกาย, 2557), 111.

^๙ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), *ศัพท์วิเคราะห*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2550), 86.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, 425.

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) 11/231/233.

หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น¹²

สรุปความว่า อิทธิบาทเป็นทฤษฎีแห่งความสำเร็จของพระพุทธศาสนา เป็นวิถีทางหรือหลักการที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จ ตามความประสงค์ มี 4 ประการดังต่อไปนี้

1.1) ฉันทะ (aspiration) ความพอใจ รักใคร่ เต็มใจ และฝักใฝ่ในงานอยู่เสมอ ทุ่มเหความสามารถ และปรารถนาเพื่อที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุด ด้วยการรักในงานของตน ชอบในงานของตน งานในที่นี้ หมายถึง สิ่งที่เราทำ ผู้ใดมีงานอะไรแล้วมีความรักใคร่พอใจในงานนั้น เรียกว่า มีฉันทะ¹³

องค์ประกอบของฉันทะ ได้แก่ 1) ความยินดีในสิ่งที่ทำนั้น 2) ความพอใจในสิ่งที่ทำนั้น 3) ความเต็มใจในขณะที่ทำสิ่งนั้น 4) ความมีใจรักในขณะที่ทำสิ่งนั้น 5) ความอยากหรือฝักใฝ่ที่จะทำสิ่งนั้นให้บรรลุถึงจุดหมาย ทั้งนี้ ลักษณะของฉันทะที่เกิดขึ้นมิได้เพียงใช้สำหรับการกระทำในการทำงานเพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำไปใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตในด้านอื่นได้ด้วยเช่นกัน ได้แก่ ความยินดีและพอใจในฐานะทางครอบครัว ในทรัพย์สินที่ตนมี ในความสามารถของตน ในคูครองของตน ในตำแหน่งและหน้าที่ของตนในสังคม ในศาสนาหรือลัทธิที่ตนนับถือ เป็นต้น

ดังนั้น ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตภายใต้หลักธรรม คือ โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การรู้จักคิด วิเคราะห์ หรือคิดในทางที่ถูก และเหมาะสม เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ภายใต้สภาวะแห่งเหตุ และผลเมื่อเกิดฉันทะ เป็นความพอใจหรือยินดีในการเรียนนั้นแล้ว ย่อมทำให้เป็นผู้ที่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ

¹² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์* (ฉบับประมวลธรรม), พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548), 160.

¹³ ส.ม. (ไทย) 19/1139/227.

ที่เป็นความคิดวิเคราะห์หาแนวทางที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไป ซึ่งจะนำมาสู่การเกิดวิริยะ อันได้แก่ ความเพียรในแนวทางนั้น ต่อไป

1.2) วิริยะ (exertion)¹⁴ ความเพียรพยายาม ความอดสาหะ และมานะบากบั่นที่จะทำงานหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีที่สุด ไม่ท้อถอยเมื่อเกิดอุปสรรค และความยากลำบากต่าง ๆ ด้วยการมองปัญหา หรืออุปสรรคที่ขัดขวางต่อการทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และต้องเอาชนะให้สำเร็จ วิริยะเป็นความเพียรที่ประกอบความดี มีความขยันหมั่นเพียรไม่ทอดธุระ เป็นเครื่องพุงความพอใจไม่ให้ท้อถอยในการทำงาน เพราะว่างานทุกชนิดมักจะง่ายตอนคิด แต่มักจะคิดก่อนทำจึงจำเป็นต้องใช้ความพยายามเรื่อยไปจนกว่าจะสำเร็จตามความพอใจที่ปลูกไว้

ความเพียรมี ๔ ประเภท ได้แก่ 1) เพียรระวัง (สังวรปธาน) คือ การกระทำสิ่งใดจะต้องรู้จักพึงระวังรอบคอบด้วยการรู้จักเหตุ และผล ไม่ตั้งอยู่ในความประมาทหรืออกุศลกรรมทั้งปวง 2) เพียรละ (ปหานปธาน) คือ การรู้จักละ ลด หรือหลีกเลี่ยงจากอกุศลกรรมทั้งปวงที่จะเป็นเหตุทำให้การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ประสบความสำเร็จ 3) เพียรบำเพ็ญ (ภาวนापธาน) คือ การรู้จักเพียรตั้งมั่น และอุทิศตนต่อการกระทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสม่ำเสมอ 4) เพียรตามรักษาไว้ (อนุรักษปธาน) คือ รู้จักรักษาหรือทำให้ความเพียรในสิ่งนั้นคงอยู่กับตนเป็นนิจ

องค์ประกอบของวิริยะ ได้แก่ 1) ความเพียรในการทำสิ่งนั้นในทางที่ถูกตามเหตุ และผลภายใต้พื้นฐานตามหลักคุณงามความดี 2) การมีความกล้า และความแน่วแน่ที่จะทำในสิ่งนั้น 3) การไม่ละทิ้งซึ่งการทำงานหรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ 4) ความอดสาหะ และอดทนต่อความยากลำบากอย่างเป็นนิจ ทั้งนี้ ลักษณะของวิริยะที่เกิดขึ้น มิได้อยู่ในกรอบสำหรับการงานเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตในด้านอื่น ๆ อาทิ ความเพียรในการเจริญธรรม การเจริญภาวนา หรือการรักษาศีล ความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น

¹⁴ ส.ม. (ไทย) 19/1138/227.

สรุปได้ว่า วิริยะ ความเพียรพยายาม ความอดสาหัส และมานะบากบั่น เป็นความเพียรที่ประกอบความดี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดธุระ เป็นเครื่องพยุลงความพอใจไม่ให้ทอดอัย ดังนั้น การเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี จึงต้องยึดหลักธรรมดังกล่าวไว้ในจิตใจ

1.3) จิตตะ (thoughtfulness)¹⁵ การเอาใจใส่ และให้ใจจดจ่ออยู่กับการเรียน มีสมาธิมันคงอยู่กับการเรียน ไม่ละเลยในการศึกษาเล่าเรียน และทำงานด้วยความตั้งใจที่จะให้การเรียนนั้นสำเร็จ จิตตะ หมายถึง จิตใจ ในส่วนที่ทำหน้าที่รู้สำนึก รู้คิด ซึ่งความรู้ที่เกิดมาจากจิตนั้น เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อดีตกาล หรือกำลังจะเกิดในอนาคต ล้วนเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในจิต หรือที่ผ่านมาแล้วทั้งสิ้น เป็นจิตที่สั่งสมความรู้ให้เกิดขึ้นในกาลทั้ง 3 นั้นเอง ส่วนจิตตะในที่นี้ หมายถึง สภาวะทางอารมณ์ที่สะท้อนมาจากจิต อาทิ ความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความมุ่งมั่น และความจดจ่อ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ทำอยู่นั้น เป็นต้น

องค์ประกอบของจิตตะ ได้แก่ 1) มีความสนใจในสิ่งที่จะทำนั้นอย่างจริงจัง 2) การเอาใจใส่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้น ๆ 3) การมีใจที่เป็นสมาธิในขณะที่กระทำสิ่งนั้น ๆ 4) การที่มีจิตใจมุ่งมั่น และแน่วแน่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้น ๆ ทั้งนี้ ลักษณะของจิตตะที่เกิดขึ้นมิได้อยู่ในกรอบสำหรับการงานเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้านอื่น ๆ ได้แก่ การเอาใจใส่ และมุ่งมั่นในการเจริญธรรม การเอาใจใส่ และประการสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ การมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มีความสัมพันธ์กับสมาธิ คือ จิตเป็นเครื่องผลักดัน และควบคุมการเกิดของสมาธิ โดยสภาวะจิตที่มีความแน่วแน่ และจดจ่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ภาวะที่เกิดขึ้นกับจิตนี้ จึงเรียกว่า สมาธิ ซึ่งเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการจะกระทำสิ่งใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จ เพราะจิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังทำอยู่ โดยไม่เกิดความฟุ้งซ่าน ย่อมทำให้งานประสบความสำเร็จได้ดี ไม่ผิดพลาด และมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้

¹⁵ ส.ม. (ไทย) 19/1139/227.

1.4) วิจัย (investigation)¹⁶ การสอบสวน ไตร่ตรอง และพิจารณาตรวจสอบ รวมถึงการรู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

องค์ประกอบของวิจัย ได้แก่ 1) การใช้ปัญญาคิด วิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ 2) การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ตามครรลองคลองธรรม 3) การแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องและพัฒนาในการเรียนด้วยปัญญา ทั้งนี้ ลักษณะของวิจัยที่เกิดขึ้น มิได้เหมาะสำหรับนำไปใช้ในการเรียนเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้านอื่น ๆ เช่น การรู้จักคิดวิเคราะห์ในการเจริญธรรม การรู้จักคิด วิเคราะห์ในบทเรียน การรู้จักคิดวิเคราะห์ก่อนที่จะพูดหรือทำในสิ่งใด ๆ เป็นต้น

รวมความว่า การรู้จักคิดกับวิเคราะห์การเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ที่มีคู่กับคำว่า ปัญญา คือ ความรู้หรือความรู้แจ้ง เป็นความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเหตุและผล รวมถึงรู้แยกแยะสิ่งต่าง ๆ ว่าถูกผิด ดีชั่ว ดังนั้นแล้ว การมีปัญญาก็จะเป็นการรอบรู้ในทุกด้าน และพึงใช้ปัญญาก่อนที่จะทำเพื่อให้เกิดความเข้าใจและลึกซึ้ง เพื่อให้การนั้น ๆ ดำเนินไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และไม่เกิดปัญหาอุปสรรค พร้อมทั้งประสิทธิภาพในสิ่งนั้นให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

ดังนั้น กระบวนการเสริมสร้าง พัฒนาในทฤษฎีแห่งความสำเร็จ (อิทธิบาท) ให้เกิดขึ้นด้วยการแสดงให้เห็นคุณประโยชน์ แห่งอิทธิบาท ด้วยการโน้มน้าว ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นผู้มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังที่ได้กล่าวอธิบายมาข้างต้น

ผลการศึกษาวิจัย

นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ได้นำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 51.22 และเพศชาย จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 48.78 มีอายุต่ำกว่า 29 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 65.04 และอายุ 30 ปี

¹⁶ ส.ม. (ไทย) 19/1140/227.

ขึ้นไป จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 34.96 มีระดับการศึกษา ม. 6 จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 71.54 และและอื่น ๆ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 28.46 มีอาชีพอื่น ๆ จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 92.68 และอาชีพรับราชการ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 7.32 ส่วนใหญ่เป็นสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 64.23 และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 35.77 ตามลำดับ

นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เหมือนกันทั้งเพศชาย และเพศหญิง ด้านฉันทะมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาด้านจิตตะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิริยะมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก

ด้านฉันทะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เพศชาย ข้อมีความประสงค์ที่จะศึกษาเล่าเรียน ปริญาตรี วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา เป็นข้อเห็นประโยชน์คุณค่าในการเรียน ส่วนข้อมีนิสัยรักการเรียนรู้อยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ส่วนเพศหญิง ข้อมีความปรารถนาจะเรียนให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความรักชอบพอใจในการเรียน ส่วนข้อมีความประสงค์ที่จะศึกษาเล่าเรียนปริญาตรี วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านวิริยะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เพศชาย ข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความไม่ท้อถอย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความพยายามและข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเข้มแข็ง ส่วนข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเอื้อระ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ส่วนเพศหญิง ข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความอดทน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความพยายาม ส่วนข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเอื้อระ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านจิตตะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เพศชาย ข้อเอาจิต ผักไฟในการศึกษาเล่าเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีจิตใจจดจ่อและทุ่มเทในการเรียน ส่วนข้อไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปในการเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ส่วนเพศหญิง ข้อมีความเอาใจใส่รับรู้ในสิ่งที่ศึกษาเล่าเรียนและข้อ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความพยายาม ส่วนข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเอาธุระ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านวิมังสา นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เพศชาย ข้อมีความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในการเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีการวางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง ส่วนข้อมีความหมั่นใช้ปัญญาตรวจสอบข้อบกพร่องในการเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ส่วนเพศหญิง ข้อมีความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญในการเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความไตร่ตรองหรือทบทวนในการเรียนและข้อมีการวางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง ส่วนข้อมีความหมั่นใช้ปัญญาตรวจสอบข้อบกพร่องในการเรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

อภิปรายผลการนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ดังนี้

1) โดยรวมนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่า ด้านฉันทะมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาด้านจิตตะ ส่วนด้านวิริยะมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตเป็นนักศึกษาเล่าเรียนในวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เรียนพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูง ประกอบไปด้วยพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ตลอดจนวิชาธรรมภาคปฏิบัติ และทุกวิชาครูอาจารย์ได้สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการศึกษา ได้แก่ อิทธิบาทธรรม

เข้าไปปรับใช้ในการเรียนการสอน จึงทำให้นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ส่วนมากประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)¹⁷ ได้กล่าวว่า วิธีทางที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความ สำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดี ทางสร้างสรรค์ มากกว่าความชั่วทางทำลาย และ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาสมคิด โครธา¹⁸ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้ อธิธำมา 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการ ศึกษาพบว่า “การใช้อธิธำมา 4 ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 384 รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอธิธำมา 4 อยู่ในระดับมาก”

2) ด้านฉันทะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอธิธำมาไปประยุกต์ใช้ในการ เรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่า ข้อมีความปรารถนาจะเรียนให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อเห็นประโยชน์คุณค่าในการเรียน ส่วนข้อนิสียรักการเรียน รู้อยู่เสมอมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีเป็นผู้ที่อยู่ใน บริบทสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า แหล่งธรรม ซึ่งมีหลวงพ่อบุญทาสเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของ ชาวสุราษฎร์ธานี กล่อมเกล่าปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงามเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนที่นำหลักอธิธำมาธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ก็ได้ ปลูกฝังอธิธำมา 4 ในทุกวิชาเรียนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ซึ่ง สอดคล้อง กับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)¹⁹ ได้กล่าวว่า “ความพอใจ ใฝ่รัก

¹⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม* (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), 842-844.

¹⁸ พระมหาสมคิด โครธา, “การใช้อธิธำมา 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, (ปริยญาณนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547), 52.

¹⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม*. 842-844.

ไฝหาความรู้ ไฝสร้างสรรค์ ความชอบใจ ความยินดี มีความพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำ สิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวว่า รักงานและรักจุดหมายของงานด้วย เป็นความอยาก และความต้องการอย่างหนึ่ง ซึ่งความอยากของฉันทะ จะทำให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่ง หรืองานนั้นบรรลุความสำเร็จ” และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เสกสันต์ บุญยะ²⁰ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 4” ผลการศึกษาพบว่า “ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท 4 ดังนี้ ด้านฉันทะ จึงมีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด”

3) ด้านวิริยะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่า ข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความอดทน และความไม่ท้อถอยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเข้มแข็ง ส่วนข้อมีความขยันหมั่นเรียนด้วยความเอาธุระ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตมีความอหิงสา แก่กลัวลา บากบันก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่อ อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงาน หรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่า วิริยะ สมาธิ วิริยะคือความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ท้อถอย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไพฑูรย์ สินลารัตน์²¹ ที่ได้กล่าวว่า

²⁰ เสกสันต์ บุญยะ, “การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 4”, (ปริญญาานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549), 24.

²¹ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, *ความรู้คู่คุณธรรม*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), 31.

“วิริยะนั้น นิสิตต้องเป็นผู้มีความขยัน แข็งแรง มีความมานะพยายาม พากเพียรที่จะค้นหาความรู้ เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการเรียนเพื่อให้เกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวาง และลึกซึ้งต่อการเรียนที่ตนได้รับมอบหมาย เพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลดี ตรงตามหลักสูตรที่ตั้งไว้ หมั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางจุดมุ่งหมายร่วมกัน หรือประชุมเพื่อจะให้ คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และเป็นรายบุคคล” และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไพบูลย์ ตั้งใจ²² ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ พนักงานตามหลักอิทธิบาท 4 กรณี ศึกษาบริษัทแอมพาสอนด์สตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการศึกษาพบว่า “โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า พนักงานของบริษัทดังกล่าว มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ที่มีค่าเฉลี่ย สูงสุด ในด้านจิตตะ ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านวิริยะ”

4) ด้านจิตตะ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการ เรียน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก พบว่า ข้อเอาจิตฝึกฝนในการศึกษาเล่าเรียนมีค่าเฉลี่ย สูงสุด รองลงมาข้อมีจิตใจจดจ่อและทุ่มเทในการเรียน ส่วนข้อไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย อยู่ในการเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีเป็นผู้จบ มาจากการศึกษานอกโรงเรียนเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาเข้าเรียนวิทยาลัยสงฆ์ซึ่ง เปิดในพื้นที่ใกล้บ้านที่ตนอาศัยอยู่ จึงได้มีความเอาใจใส่จดจ่อ ได้แก่ การทำใจให้เข้มแข็ง มีใจ จดจ่ออยู่กับการศึกษา มุ่งให้การศึกษาสำเร็จ และสม่ำเสมอ ขณะเรียนต้องเรียนอย่างจริงจัง โดยไม่หันไปข้องเกี่ยวกับกิจกรรมอื่น มีการกำหนดตารางในการเรียน มีปฏิทินปฏิบัติการเรียน จัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของการศึกษาอย่างมีระบบและมีแบบแผน มีพลังจิต ที่เข้มแข็งไม่ย่อท้อแท้ต่อการเรียน ติดตามประเมินผลตลอด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

²² ไพบูลย์ ตั้งใจ, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท 4 กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอนด์สตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”, (ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), 42.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)²³ ที่ได้กล่าวว่า “จิตใจที่จดจ่อ เอาใจใส่ ตั้งใจ แน่วแน่มุ่งมั่นในการทำงาน เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ และเป็นความคิดไม่ฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยในการทำงานจะต้องเอาใจใส่กับงานไม่ปล่อยปะละเลยงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ เป็นการอุทิศตนกับงานที่ทำในการสร้างเสริมจิตตะให้เกิดในตัวบุคคลนั้น จะต้องชี้ให้เห็นความสำคัญของงานที่ทำว่า งานนั้นมีความสำคัญต่อชีวิต ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อโลก จิตตะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะทำงานนั้นสำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการมุ่งมั่นในงานที่ทำนั้น” และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัญญ์กวีพากรณ์ กลิ่นนิ่มนวล²⁴ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท 4” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท 4 ตามทัศนะของบุคลากร โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

5) ด้านวิมังสา นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานีได้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี เป็นบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะเสียส่วนใหญ่จึงมีความรับผิดชอบต่อการศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างสูง เมื่อได้โอกาสในการศึกษาจึงมีความตั้งใจ ด้วยพิจารณา ไตร่ตรองเป็นการใช้สติปัญญาและเหตุผลในการศึกษา ริเริ่มใช้วิธีการใหม่ ๆ ตรวจสอบความบกพร่องของการศึกษา หาวิธีการแก้ไขปรับปรุงเพื่อช่วยให้นักศึกษานั้นง่ายขึ้น การใช้ปัญญาจึงเป็นกุญแจสำคัญ ที่จะนำความสำเร็จมาสู่การเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)²⁵ ได้กล่าวว่า “วิมังสาการสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญา พิจารณาตรวจ

²³ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม*. 842-844.

²⁴ กัญญ์กวีพากรณ์ กลิ่นนิ่มนวล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท 4”, (ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), 96.

²⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม*. 842-844.

ตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิม้งสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวน ทดลอง การคิดหาเหตุผลและชอบทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนด และติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดใจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตใจแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่า เป็นวิม้งสามาธิ วิม้งสา คือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำ มีการวางแผนวัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงงาน” และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญมี บุญเยี่ยม²⁶ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด” ผลการศึกษาพบว่า พนักงานศูนย์การควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด มีระดับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก

บทส่งท้าย

การวิจัยเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี” ผลการศึกษาวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ลักษณะที่ตรงกันทั้งเพศชายและเพศหญิง คือ ด้านฉันทะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิริยะ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก

ผู้วิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะทุกด้านสูงมาก จึงเสนอว่า ควรสนับสนุนส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาทไปประยุกต์ใช้ในการเรียนของนิสิตวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี ดังนี้ ประการที่ 1 ควรนำหลักพุทธลีลาในการสอน 4 ประการ (ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า และปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง) ที่พระพุทธองค์ทรงใช้สั่งสอนพุทธบริษัทไปสนับสนุนส่งเสริมนิสิต เพื่อต้องการให้นิสิตเกิดความพอใจ ความต้องการ

²⁶ บุญมี บุญเยี่ยม, “การศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ตบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด”, (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548), 39.

ที่จะเรียน ใฝ่ใจรักจะเรียนอยู่เสมอ และปรารถนาจะเรียนให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป (ฉันทะ) ประการที่ 2 ให้นิสิตขยันหมั่นประกอบกรเรียนด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อุตุน เอาธุระ ไม่ท้อถอย (วิริยะ) ประการที่ 3 ให้นิสิตตั้งจิตรับรู้ในการเรียนด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป (จิตตะ) ประการที่ 4 ให้นิสิตหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยังหย่อนในการเรียนนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุง (วิมังสา)

จึงสรุปได้ว่า ผลการศึกษาวิจัยนี้ เป็นการยืนยันว่า อิทธิบาทเป็นหลักธรรมที่นิสิตทั้ง บรรพชิตและคฤหัสถ์ชาย หญิงเห็นตรงกันว่า เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ นิสิตผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา พร้อมเมื่อใดลงมือทำได้ทันที ลง มือทำเมื่อใดเห็นผลได้ทันที เชิญชวนให้มาพิสูจน์ท้าทายต่อการตรวจสอบ เพราะเป็นสิ่งที่ ปฏิบัติได้จริง นิสิตจึงควรน้อมเข้ามาไว้ในใจของตนหรือน้อมใจเข้าไปให้ถึงด้วยการปฏิบัติ และนิสิตผู้วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ผลอันเกิดจากการปฏิบัติอิทธิบาทธรรมนั้น ทุกคนที่น้อม นำมาปฏิบัติ จะรู้ได้ประจักษ์แก่ใจของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. *พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11, 19*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ กรมการศาสนา, 2521.
- กัญญ์วพาภรณ์ กลั่นนิมโนวล. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตาม หลักอิทธิบาท 4”. ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- บุญมี บุญเอี่ยม. “การศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุม การบินภูเก็ตบริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด”. ปริญญานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, 2548.
- พันธุ์ ป.หลงสมบุญ. *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธรรมกาย, 2557.

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต). *ศัพทวิเคราะหฺ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เลียงเชียง, 2550.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์* (ฉบับประมวลธรรม). พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.
- พระธรรมปฎิก (ป.อ. ปยุตฺโต). *พุทธธรรม* (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- พระมหาสมคิด โครธา. “การใช้ข้อธิปาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. *ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 2547.
- ไพฑูรย์ สีนลารันต์. *ความรู้คู่คุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ไพบูลย์ ตั้งใจ. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักข้อธิปาท 4 กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอนดิสตรี จำกัด อำเภอมือง จังหวัดสมุทรปราการ”. *ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 2554.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. “ประวัติมหาวิทยาลัย.” <http://www.mcu.ac.th/site/history.php#hist01> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562).
- ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ 84 ง (3 เมษายน 2562): 71.
- เสกสันต์ บุญยะ. “การใช้ข้อธิปาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4”. *ปริญญานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่*, 2549.

Reference

- Department of Religious Affairs. *Tripitaka* (Royal Thai Edition), Volume 11, 19. 3rd Edition. Bangkok: Department of Religious Affairs Printing, 1978.

- Kanwalaphorn Klinnimnuan. “Efficiency of Phitsanulok Office’s Management according to the Dhamma Principle of Iddhipada”. Master’s Degree Thesis in Buddhism (Sangha Management). Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2011.
- Boonmee Bun-iam. “Study of Applying the Dhamma Principle of Iddhipada in Work of Phuket Flight Control Staffs, Aeronautical Radio of Thailand LTD”. Master’s Degree Thesis, Graduate School, Mahasarakham, 2005.
- Major P. Longsomboon. Dictionary of Bihar-Thai. 3rd Edition. Bangkok: Dhamma kaya, 2014.
- Phra Thammakittiwong (Thongdee Suratecho, Por.Thor. 9, Royal Institute). Analytical Terminology. Bangkok: Lieng Chiang Printing House, 2007.
- Phra Phrom Kunaphorn (Por.Aor. Payutto). Buddhist Dictionary (Dhamma Code version). 13th Edition. Bangkok: S.R. Printing Mass Products Company Limited, 2005.
- Phra Dhamma Patik (Por.Aor. Payutto). Buddhist Dhamma (Revised and Expanded Version). 11th Edition, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing House, 2009.
- Phra Maha Somkid Khoratha. “Applying the Dhamma Principle of Iddhipada in the Learning of Students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University”. Master’s Degree Thesis in Buddhism, Graduate School, Srinakharinwirot University, 2004.
- Paitoon Sinlaran. Knowledge and Moral. Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University, 1999.

Pai boon Tangjai. “Efficiency in Working Performance of Employees according to the Dhamma Principle of Iddhipada: Case study of Ampass Industry Company Limited, Mueang District, Samut Prakan Province”. Master’s Degree Thesis in Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya, 2011.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. “University Background.” <http://www.mcu.ac.th/site/history.php#hist01> (Searched on 20 October 2019).

Government Gazette, Volume 136, Special Section 84D (3 April 1969): 71.

Seksan Boonya. “Applying the Dhamma Principle of Iddhipada in Personnel Management of Administrators of Small PhraPariyatidhamma School, General Education Division, Chiang Mai Educational Service Area Office 4”. Master’s Thesis in Education, Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University, 2006.

